

ד"ר יעקב רוטשילד / תל-אביב

עשרת הדיברות

(על פי שיעור בליל שבועות)

נעסוק עתה בשאלה: מדוע בחר הקב"ה דוקא בעשרת הדיברות מתוך המספר הכולל של תרי"ג המצוות, כדי להשמיען לעם ישראל במעמד הגדול של התגלותו בהר סיני?

בוודאי הן החשובות ביותר, ומשום כך נאמרו ראשונות בפגישה הראשונה של המחוקק האלוהי עם העם המקבל את החוק.

לפי מה גמדוד את חשיבות המצוות? האם יש לנו בכלל קנה מידה להעריך את חשיבותן?

אולי לפי גדל העונש המוטל על העובר על מצוות לא תעשה.

בדקו נא את עשרת הדיברות מבחינה זאת.

מוצאים אנו מצוות אשר אין חייבים עליהן לא מיתה ולא כרת, למשל מצות "לא תגנב" (לכאורה!), "לא תענה ברעך עד שקר", "לא תחמד" ואף הדיברה השלישית "לא תשא".

אולי שמעתם, שחכמינו ז"ל הוציאו את עשרת הדיברות מסדר תפילתנו

היומי, לשם מחאה נגד דעות סוטות (הנוצרים הקדומים?), שחשבו את

עשרת הדיברות לחשובות יותר ובעלות תוקף יותר משאר המצוות; נאמר

בירושלמי: "בדין היה שיהו קורין עשרת הדיברות בכל יום, ומפני מה

אין קורין אותן? מפני טענות המינין; שלא יהו אומרים: אלו לברך גיתנו

לו למשה בסיני, וכך גם בתלמוד הבבלי²: "אף בגבולין ביקשו

לקרות כן (= עשרת הדיברות בתפילת כל יום כמו הכוהנים במקדש), אלא

שכבר ביטלום מפני תרעומת המינין". ופירש רש"י: "שלא יאמרו לעמי

הארץ אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו

מפיו בסיני". (אולי גם דברי רבי במשנת אבות ב, א: "הוזה זהיר במצוה

הערה: דברי המורה מודפסים באות גדולה ודברי התלמידים שנסתכמו לפי תשרי בתוהם מודפסים באות פסיק.

1 ברכות א, ה.

2 ברכות יב, ע"א.

קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, מכוונים נגד דברי ה"שליחים" הנוצריים, שהפיצו דעתם על ביטול מקצת המצוות.)
לא חשיבותן של המצוות שבעשרת הדיברות היא שקבעה את הכרותן ביום מתן תורה.

אולי הן דוגמאות לכלל יתר המצוות אשר העם היה צריך להכירן בפגישה ראשונה — "ואידך זיל גמור"?

הסבר זה מתקבל מאוד על הדעת. הקדוש־ברוך־הוא, בהופיעו כמחוקק וכמורה דצה לתת לבני עמו — תלמידיו מושג על סוגי המצוות שבחוריה, להדגים כל סוג ולמסוד למשה רבנו את התפקיד להמשיך ולהורות לעם את שאר המצוות. נראה, אם דעתכם תעמד במבחן. ננסה למצוא איזה סוג של מצוות תייצג כל אחת מן הדיברות.

עצם חלוקת הדיברות לשני הלוחות מראה זאת: על הלוח הראשון — מצוות שבין אדם למקום, על הלוח השני — מצוות שבין אדם לחברו.

"עשרת הדיברות מסתיימות במלה 'רעך', מעין הקבלה לפתיחתם 'אנכי ה' אלהיך'. העיקר שבחלק הראשון היא אהבת ה' — 'ואהבת את ה' אלהיך', והעיקר שבחלק השני היא אהבת הזולת, — 'ואהבת לרעך'. שני החלקים מקבילים זה לזה, ושתי האהבות מקבילות זו לזו ומשלימות זו את זו".³ הרי דוגמה לשני סוגים מקיפים, הכוללים את כל המצוות.

אולם הדיברה החמישית, כיבוד אב ואם, כתובה בלוח הראשון, והרי אינה שייכת למצוות שבין אדם למקום?

ובכן, היא נמנית על המצוות שבין אדם לחברו?

לא הייתי אומר כך, היא משהו מיוחד, היא עומדת באמצע בין שתי הקבוצות. היא המעבר ביניהן.

היא שייכת יותר למצוות שבין אדם למקום.

יש הבדל גדול בין כיבוד ההורים לבין כיבוד שאר בני אדם.

אבל ההבדל בין כיבודם לבין כיבוד הקדוש ברוך הוא רב גם הוא.

נדמה שיש מאמר חז"ל: "שלושה שותפים הם באדם: הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו".⁴ המאמר ממשיך: "בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכיבודני". כיבוד אב ואם הוא השלב הראשון וההכנה הטובה ביותר ליראת ה'. בהוריו חש האדם הצעיר בפעם הראשונה את תלותו הגופנית והרוחנית בסמכויות נעלות העומדות ממעל לו, את העובדה שאינו עומד ברשות עצמו, את הצורך בקבלת מרותה של סמכות.

3 מ. ד. קסטנו בפירושו לספר שמות עמ' 3—172.

4 קדושין ל, ע"ב.

חוויה זו צעד ראשון היא לקבלת עול מלכות שמים, ולכן גם השווו חז"ל (שם) את כיבוד אב ואם לכיבוד המקום, שנאמר "כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ, יב) ונאמר "כבד את ה' מהונך" (משלי ג, ט).

יש עוד טעם להעמיד את מצוות כיבוד אב ואם בלוח הראשון: ההורים הם הנותנים לאדם את הידיעה הראשונה על ה', הם מהווים את החוליה האחרונה בשלשלת הקבלה, המסורת, שהיא יסוד החיים הדתיים.

נכון, שמעו את דברי ר' יוסף אלבו ב"ספר העיקרים" המביע את הרעיון הזה: "ובעבוד זה בא הדיבור החמישי, שהוא 'כבד את אביך ואת אמך', להזהיר על הקבלה, דוצה לומר, שיימשך האדם לקבלת האבות, שזה עיקר כולל לכל הדתות; שלא יצויר מציאותם, אם לא יהיה האדם נשמע לקבלת האבות וחכמי הדת. ויש לנו בזה הדיבור כל הדברים: ההכרחיים אל האנשים בבחינת מה שבינו ובין השם יתברך".

נראה איפוא, בדיברה החמישית דרגה בפני עצמה, מעבר מן המצוות שבין אדם למקום אל המצוות שבין אדם לחברו.

נשארות איפוא בלוח הראשון ארבע הדיברות הראשונות: אנכי — לא יהיה לך — לא תשא — זכור את יום השבת לקדשו. נברר נא, אל איזה חלק, אל איזה כוח או חוש של אישיותנו פוגות הדיברות האלה?
אנכי ה' — מצות הכרת ה', ידיעת ה' — פוגת אל האמונה.
אל השכל.

אל הרוח.

גם הדיברה השנייה: "לא יהיה לך" — "לא תעשה לך פסל" — היא עניין של אמונה, דחיית אמונה פסולה, וגם היא פוגת איפוא אל רוח האדם, אל אמונתו.
שתי הדיברות הראשונות הן דבר והפכו.

נכון, יש שיטות ספירה של עשרת הדיברות החורשות את שתי הדיברות הראשונות לאחת. וגם חז"ל אמרו: "אחת דבר אלהים שחיים זו שמעתי" — אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום".⁵

בכל אופן, הוא אשר אמדנו, שתי הדיברות מייצגות קבוצה אחת של מצוות. איזו?

את המצוות שבין אדם למקום המכוונות אל ההכרה, אל הרוח.

את המצוות שבהשקפה דתית.

הזכירו מצוות נוספות השייכות לקבוצה זו.

5 חלק זה של שחחנו בא בעקבות פירושו של ראב"ע לעשות הדיברות (המבוא) מן המלים: "וכל המצוות על שלושה דברים: האחת מצוות הלב, והשנייה מצוות הלשון, והשלישית מצוות עשה וזכר". רעיון שם.

6 מכות כז, ע"א וברש"י שם, הפסוק בתהלים סב, יב.

יעקב רוטשילד

יראת ה', אהבת ה', ייחוד ה', אלה הם הדברים אשר רמב"ם דן בהם בראש "משנה תורה", בהלכות יסודי התורה. והדיבורה השלישית?

היא פונה אל כוח הדיבור, אל הפה.

היא מייצגת את המצוות שבין אדם למקום המכוונות אל הדיבור.

לקבוצה הזאת שייכות התפילה, הברכות — ולהבריל — איסור "ברכת ה'".

והדיבורה הרביעית?

הדיבורה הרביעית היא הרוגמה — החשובה והאופיינית — למצוות המעשיות שבין אדם למקום.

הרי כתוב "זכור את יום השבת"? האם אין זו שוב מצוה שבמחשבה?

אבל העיקר כאן: "לא תעשה כל מלאכה", הזכירה בלבד אינה אופיינית לשבת היהודית. אלא ל"ס המלאכות ותולדותיהן הן האופייניות לה, ומשום כך מפרש משה בספר דברים את "זכור" על ידי המלה "שמור", כדי להבהיר שהעיקר בשבת היא ההימנעות מעשיית מלאכה.

מצות שבת היא הרוגמה הראשית למצוות המעשיות שבין אדם למקום.

נסכם איפוא:

מצוות שבין אדם למקום

(1) אנכי	— על ידי המחשבה
(2) לא יהיה לך	— על ידי הדיבור
(3) לא תשא	— על ידי המעשה
(4) זכור את	— מעבד בין שני הלוחות.
(5) יום השבת	
כבר	

עתה נמייין בצורה דומה גם את הלוח השני.

שם מתחיל הסדר מן המצוות המעשיות: לא תרצת — לא תנאף — לא תגנב.

אחר כך: "לא תענה ברעך עד שקר" — היא רוגמה למצוות שבין אדם לחברו הפונות אל הדיבור: לשון הרע, דכילות, קללה, הוכח תוכיח; ולא תתמד — מצוה בין אדם לחברו על ידי המחשבה — היא דוגמה למצוות שבלב ושברגש כמו: "לא תשנא את אחיך בלבבך", "ואהבת לרעך כמוך" וכו'.

מעניין שהסדר בשני הלוחות הוא הפוך: במצוות שבין אדם למקום: מחשבה — דיבור מעשה. במצוות שבין אדם לחברו: מעשה — דיבור — מחשבה.

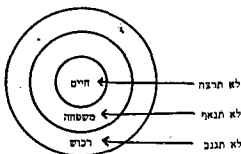
במצוות שבין אדם לחברו: מעשה — דיבור — מחשבה.
אולי יכול מי שהוא למצוא טעם לכך?

מובן מאליו, שיסוד המצוות שבין אדם למקום הן המצוות שבמחשבה, הדת תוכנת ממאמיניה השקפות, מחשבות ואמונות. החידוש שבתורה הוא רדישתה. למעשים כלפי ה', למצוות מעשיות. היא שואפת להקיף את כל חיי האדם, את כל ישותה, ואת כל הגשמיות שבחיו ואין היא מותרת גם על התחום הרחב של חיי המעשה: היא דואגת לתקן אותם ולרוממם. אבל יסוד המצוה הוא הכרת ה', האמונה בה', אשר היא יסוד המצוות שבשני לוחות הברית — ואף יסוד התורה כולה. (בגקודה זו נזכיר את דברי ראב"ע במבואו לעשרת הדיברות, כנ"ל בהערה 5) — היסוד של דבר במצוות שבין אדם לחברו, כאן הרבר היסודי המובן מאליו, הוא הסדר היחסים שבין אדם לחברו בתחום המעשה, אין לך משטר בעולם, שלא יטפל בשסה זה, כי תיקון דגשות ויחסי דת אינו מספיק, התידוש שבתורה בעניין זה הוא תביעה ליחסים תקינים שברגש ושנמשכה בין בני האדם.

ומעניין שהתורה בחרה כאן דווקא את הדוגמה של "לא תחמוד", האם אין זה טבעי לחמוד דבר יפה ולרצות לרוכשו? יתר על כך, האם החומד פוגע בזולת? לא, להיפך, לעתים אף דעת בני אדם נוחה בהרגישם שחבדיהם מקנאים בהם, חומדים את שלהם, אבל התורה מתקוממת נגד רגשות כאלה בהיותם מראים על נפש פגומה, בלתי שלימה של החומד, המתאוה. יפה מתקשרת לפי אחד המפרשים: דיברה אחרונה זו עם הראשונה: "הנה כל איש המקיים זאת המצווה (= אנכי, אהבת ה') ואחרי שחשקה נפשו להתענג על ה' וכלתה לדבקה בו באהבה רבה בכל עת, לחוות בנועם ה' ולטעום מטעם המלך, להתענג מזיו כבודו וזכר ובוה מקיים 'בכל לבבך' כלומר, שלבו מלא על כל גדותיו באהבת ה', או אי אפשר שיחמוד שום מכל מחמדי העולם הזה, כי כאשר כבר לבו מלא תמיד אהבת ה' אייה המקום בלב אשר יתאוה ויחמוד בו דבר זולתו?". בדיברה זו מתגלים, לא פחות מבדיברה הראשונה, החידוש הגדול והמהפכה העצומה שבמתן תורה, התורה קובעת את רגשותינו כלפי הזולת, גם במקום שאינם מניקים לו, כאן נשלם הקשר בין "אנכי" לבין "לא תחמוד", באשר זו האחרונה מותנית על ידי הראשונה, ובוה בעצם מתבטא ההבדל בין המצוות שבין אדם למקום ובין אלה שבין אדם לחברו.

ובכן, בכל לוח מופיע ראשונה הגורם היסודי, הבסיסי, המובן מאליו, במה עוה מורגש ומדגש הוא? חלק זה מופיע בשניים ושלושה "נציגים". מצוות שבין אדם למקום, במחשבת: אנכי — לא יהיה לך — מצוות שבין אדם לחברו, במעשה: לא תרצח — לא תנאף — לא תגנב. לא הכתב והקבלה זיהו את המצוות אלה כמצוות אלה.

נמצא קשר — ואף דירוג — בין שלוש דיברות אלה בלוח השנה, כשם שבלוח הראשון מצאנו קשר של חיוב ושלילה בשתי הדיברות הראשונות. יש כאן דירוג מן הכבד, היסודי אל הקל. לא תרצח — אל תפגע בחיי הברך! לא תנאף — אל תפגע במשפחת הברך! (ועל ידי זה בנפשו). לא תגנוב (ששס!) — אל תפגע ברכוש הברך! נכון. קיומו של אדם מקיף מעגלים אחדים, פנימיים וחיצוניים.

אל תפגע גם במעגל החיצוני!

מצאנו, איפוא, שכל אחת מעשרת הדיברות בשני הלוחות מייצגת קבוצה של כמה של מצוות מתרי"ג המצוות, והן מקיפות את כל סוגי המצוות השונות:

(ב)	(א)
מצוות שבין אדם לחברו	מצוות שבין אדם למקום
במעשה: ע"י פגיעה בחייו:	במחשבה: (1) אנכי
(6) לא תרצח	(2) לא יהיה לך
ע"י פגיעה במשפחתו:	בדיבור: (3) לא תשא
(7) לא תנאף	(4) זכור את יום השבת לקדשו
ע"י פגיעה ברכושו:	מעבר: (5) כבד את אביך ואת אמך
(8) לא תגנוב	
(9) לא תענה בדיבור:	
(10) לא תחמד במחשבה:	

מצאנו כמו כן, שהדוגמה המובאת לקבוצה בעשרת הדיברות היא תמיד האופיינית המאפיינת — כמו שבת למצוות המעשיות שבין אדם למקום. אולם נותר ספק לגבי הדיברה התשיעית — לא תענה ולגבי העשירית — לא תחמד: האם אין "לא תלך רכיל בעמך" או "ואהבת לרעך כמוך" אופייניות יותר לקבוצה אלה?

אבל התורה בחרה בדוגמאות אלה, כי זיקתן אל המעשה הרע כלפי הולת ברורה

יותר: הדרך מן החמדה לגניבה אינה רחוקה, ועדות שקר פוגעת בנולת פניעה של מ.מ.ש.

וכן בחידת השבת בדוגמה נראית טובה ביותר, מפני שזיקת המצוה המעשית אל היסוד המחשבתי ברורה מאוד: "זכור... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ".

* * *

לאחר שעמדנו על מבנה עשרת הדיברות ועל השוואת שני הלוחות, נשים לב לניגוד שבין האריכות והפירוט שבלוח הראשון לבין הקיצור הרב שבלוח השני.

החידוש שבמעמד הר סיני היה במצוות שבין אדם למקום, בדרישה להביר בה' כאל יחיד וכיצור בראשית, הנמצא מחוץ לעולם ומעל לו. גילוי זה מצריך פירוט הסברה ואין די בקביעת צווים.

וכן אומד קאסוטו: "חידושים אלה, המהווים דיפורמה מהפכנית, היו צריכים הנמקה. אי אפשר להנהיג חידושים כה חשובים בלי נתינת טעם, לפיכך היה צורך להאריך קצת בדיברות השייכות לעניינים אלה. אבל גם בדיברות הלוח השני יש משום חידוש מהפכני.

באמת אין אני מבין מדוע נכנסו הן לעשרת הדיברות, הרי מצוות מוסריות אלה, מובנות מאליהן, וכל ספר חוקים של כל חברה מסודרת מכיר אותן, שהרי אין בני אדם יכולים להתקיים בלעדיהן.

דווקא בהכללת המצוות שבין אדם לחברו מתבטא חידוש עצום של התורה מן השמים. בני אדם ניסו בתקופות שונות לבסס את חוקי המוסר על חובת המשמעת למדינה, על חובת האחריות לחברה, על המצפון השוכן בלבם של כל אדם ואדם. אבל הם נוכחו לדעת שהתחוקה אשר הם קבעו לעצמם נהרסת במאבק שבין היצדים האנוכיים של הפרט והחברה לבין המוסר, המצפון וההכדה הבהירה. דק ביסוס המצוות שבין אדם לחברה על חובה דתית, על אחריות-האדם לפני האלוהות, רק הוא מבטיח קיום מחלט של חוקי המוסר האישי והחברתי בכל התנאים וללא תלות במצבו המעמדי והחברתי של הפרט. רק מוסר דתי על הבסיס של "אנכי ה' אלהיך" יכול להגיע לשיא המצוות שבחברה: "לא תחמד".

"דווקא קיצור הביטוי מלמד כאן על חידוש זה: אלו צווים מוחלטים — קיימים בכל המסיבות ובכל התנאים, ללא הבדלים בין שכבות חברה — בני חורין, עבדים, בני עמים אחרים. דק בפרשה הבאה, פ' משפטים בא הפירוט

של מקרים שונים — שונג ומזיד, מינים שונים של גנבה וכו'; כל זה בא אחר כך, אבל בעשרת הדיברות נקבע קודם כל העיקרון המוחלט⁹.

* * *

רעיון זה של שיויון מוחלט בין מצוות שבין אדם למקום לבין מצוות שבין אדם לחברו בא לידי ביטוי במדרש¹⁰, הן — לא כפי שעשינו זאת עד עכשו בקשר בין הדיברות שבכל לוח אלא — בקשר שבין כל דיברה לבין המקבילה לה בלוח השני.

"כיצד ניתנו עשרת הדיברות? — חמישה על לוח זה וחמישה על לוח זה. כתיב: 'אנכי ה' אלהיך', וכנגדו כתוב: 'לא תרצח'. מגיד הכתוב, שכל מי שהוא שופך דם מעלה עליו הכתוב כאילו ממעט בדמות המלך. משל למלך בשך ודם שנכנס למדינה והעמירו לו איקונות ועשו לו צלמים וטבעו לו מטבעות. לאחר זמן כפו לו איקונותיו, שברו לו צלמיו ופסלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמות של מלך, כך כל מי ששופך דמים, מעלה עליו הכתוב כאילו ממעט בדמות המלך, גאמד 'שופך דם האדם... כי בצלם אלהים עשה את האדם' (בראשית ט, ו).

כתיב 'לא יהיה לך' וכתיב כנגדו 'לא תנאף'. מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאילו מנאף.

כתיב: 'לא תשא' וכנגדו כתיב: 'לא תגנב'. מגיד הכתוב שכל מי שגונב סופו לבוא לידי שבועת שוא.

כתיב: 'זכור את יום השבת לקדשו' וכנגדו כתיב: 'לא תענה ברעך עד שקר'. מגיד הכתוב, שכל מי שמחלל את השבת כאילו מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שלא ברא עולמו לשישה ימים ולא נח בשביעי; וכל מי שמשמד את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שברא עולמו לשישה ימים ונח בשביעי, שנאמר 'ואתם עדי נאום ה'' (ישעיה מג, י).

כתיב: 'כבד את אבירך' וכנגדו כתיב: 'לא תחמד'. מגיד הכתוב שכל מי שחומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביר ואת אמו ומכבד למי שאינו אביר.

השואת הדיברות שבשני הלוחות בדברי המכילתא היא הדדית. יש שהדיברות שבלוח השני מושוות לאלה שבלוח הראשון, מה שנתן משקל רב יותר לדיברות שבלוח הראשון; ויש להיפך, שהדיברות שבלוח הראשון מושוות לדיברות שבלוח השני, מה שנתן משקל רב יותר לדיברות שבלוח השני. ללמדנו שהדיברות שבשני הלוחות

9 שם עמ' 165.

10 מכילתא כ, יד.

שוח' בחשיבותן, כל אחת מהן קשורה בחברתה שמקומה ממולה ושתיקן יחד
מוסברות זו על ידי זה.

(1) אנכי	(6) לא תרצח	כאילו ממעט דמות המלך
(2) לא יהיה	(7) לא תנאף	כאילו מנאף
(3) לא תשא	(8) לא תגנוב	סופו לבוא לידי שבועת שוא
(4) זכור	(9) לא תענה	כאילו מעיד עדות שקר
(5) כבוד	(10) לא תחמד	סופו שמוליד בן שמקללו

* * *

ראינו איפוא, שתכניתה של תחוקת התורה כוללת מיוצגת בעשרת הדיברות
על ידי דוגמה אחת או שתיים. הדי עשרת הדיברות נזכרים בתורה גם
במקומות אחרים, לא רק במשנה תורה (דברים, פרק 1) כשמשח חזרו עליהן
מתוך פירוש ובהבהרת כמה פרטים. גם בספר ויקרא, פרק יט, בפרק
הקדושה — פרשה אשר עליה אמר ר' חייא (מדרש רבה פרשה כד, ה)
"פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה" — הכיר כבר ר'
לוי (שם, שם) את עקבות עשרת הדיברות¹¹:

"ר' לוי אמר (הפרשה נאמרה בהקהל) מפני שעשרת הדיברות כלולין
בתוכה:

אנכי ה' אלהיך	וכתיב הכא	אני ה' אלהיכם (פסוק ב)
לא יהיה לך	וכתיב הכא	ואלהי מסכה לא תעשו לכם (ד)
לא תשא	וכתיב הכא	ולא תשבעו בשמי (יב)
זכור את יום השבת	וכתיב הכא	את שבתותי תשמרו (ג)
כבוד את אביך ואת אמך	וכתיב הכא	איש אמו ואביו תיראו (ג)
לא תרצח	וכתיב הכא	לא תעמוד על דם רעך (טז)
לא תנאף	וכתיב הכא	מות וזמת הנואף והנואפת (פרק כ"י)
לא תגנוב	וכתיב הכא	לא תגנובו (יא)
לא תענה	וכתיב הכא	לא תלך רכיל (טז)
לא תחמד	וכתיב הכא	ואהבת לרעך כמוך (יח)

נעמוד נא על הבדלים בולטים, הנובעים מתוך השוני שבשתי הפרשיות.
הכרנו בספר שמות פרק כ את המבנה השיטתי של מצוות התורה לסוגיהן
מן המסד עד הטפחות, ואילו פרק יט שבספר ויקרא מדאה את הדרך אל

¹¹ כדאי לתת למשתתפי השיעור לחפש את ההקבלות וכדאי להביא אותם גם לידי
מציאת הטעם להבדלים אשר במבנה.

הקדושה. משום כך שונה, למשל, סדר מצוות שמירת שבת וכיבוד אב ואם. במבנה השיטתי של התורה מקומה של מצוות כיבוד אב ואם הוא אחרי המצוות שבין אדם למקום משום שהיא משמשת מעבר ללוח השני, כפי שאמרנו — אבל כאשר התורה רוצה להתוות את הדרך אל הקדושה — נקודת המוצא היא כיבוד (או יראת) אב ואם; "כדי להגיע לידי ציות מוחלט כלפי ה', יש להתחיל ביראת ההורים"¹². בדרך אל הקדושה הסדר הוא: האם — האב — ה', כי בראשונה הילד דבוק אל אמו ואחר-כך נטפל אל אביו, אשר הוא צריך להוליך אותו אל ה'¹³.

עתה מובן גם מדוע רשימת המצוות שבין אדם למקום בויקרא יט מתחילה בשבת — נציגת המצוות המעשיות: בדרך אל הקדושה מביא הצעד הראשון אל המצוות המעשיות ואל דוגמתם הבולטת — אל השבת. דרכו של כל אחד מאתנו מביאתו מן המעשה אל ההכרה — ולא להיפך! עוד בילדותנו התרגלנו לקיום מצוות מעשיות, ומתוכה התפתחה השקפתנו היהודית. משום כך מופיעות כאן הדיברות הרביעית והחמישית בסדר הפוך. ורק משם מגיע האדם לידי המצוות שבהכרה — כלפי השם (מקבילות לדיברת השנייה) "אל תפנו אל האילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, אני ה' אלהיכם" (פסוק ד).

אבל חסרה כאן הדיברת השלישית "לא תשא" היא: היתה צריכה לבוא לפני סוף פסוק ד.

אפשר למצוא תשובה לכך. בדרך כלל נשבע אדם לשקר כדי להזיק לחברו, ומשום כך הועבדה "דיברת" זו אל המצוות שבין אדם לחברו (פסוק יב), שהרי הפרק עוסק בצד המעשי של המצוות.

בניגוד למצוי בעשרת הדיברות הורחב כאן מאוד הקטע המטפל במצוות שבין אדם לחברו. לעומת הקיצור ההתחליתי הכללי שבדיברות בא כאן פירוט רב. כאן מודגש שגם מאחורי המצוות האלה עומד ציווי של ה': "אני ה'" (פסוקים יב, טז, יח), "ויראת מאלהיך" (יד), "וחללת את שם" (יב).

כבר אמרנו שסוף פסוק טז ("לא תעמוד על דם דעת") מקביל ל"לא תרצח" והפסוקים יז — יח כוללים את המצוות שבמחשבה כלפי הוולת (דוגמת "לא תחמד"): לא תשנא — לא תקום ולא תטור — ואהבת לרעך כמוך.

אבל היכן ההקבלה ל"לא תנאף"?

המדדש מוצא את ההקבלה בפסוק מרוחק יותר (כ, י) — אולי אפשר למצוא הקבלה קרובה יותר?

כן, בפסוקים כ-כב — דין השפחה החרושה — אפשר לדאות השלמה ל"לא תנאף"¹⁴.

12 דר"צ הופמן, ויקרא, חלק ב, עמ' כז.

13 שם עמ' כח.

14 תשובה זו מבוססת על דברי הופמן, ויקרא חלק ב, עמ' לח.

השלמה באיזה כיוון?

התודה מחמירה ומפרטת (כמו בקבוצת "לא תגנב").

האיסור של "לא תנאף" אינו הל רק על בת חורין אלא גם על שפחה שהיא משוחררת למחצה וארוסה לבן חורין — אם כי העונש במקרה זה קל לעומת העונש על חטא אשת איש בת חורין.

נסכם את חיפושנו אחרי עשרת הדיברות בפרק הקדושה. התברר לנו שעשרת הדיברות שובצו בהתוואת דרכו של האדם אל הקדושה. במצוות שבין אדם למקום מתחילה כאן הדרך מיראת הבורא ומן המעשה (שבת) אל ההכרה; ואילו במצוות שבין אדם לחבירו הפירוט דב, הרעיון שגם הן צריכות להיות נובעות מיראת ה' מובלט כאן ביותר.

התברר לנו גם בפרק זה מה שמצאנו בעשרת הדיברות שבספר שמות: אהבת ה' ואהבת הזולת מהוות יחידה אחת ובלתי נפרדת, גם המצוות שבין אדם לחבירו הן ביסודן מצוות שבין אדם למקום והכרה זו מוצאת במיוחד כאן ביטוי מופתי: לעומת עשרת הדיברות המשתרעות בין מלת "אנכי" למלת "לרעה" נאמר כאן בפסוק אחד "ואהבת לרעהך כמוך — אני ה' (יח).